

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Кафедра філософії та теорії права

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан юридичного факультету

проф. Пацурківський П.С.

29 серпня 2016 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОВИЙ МЕНТАЛІТЕТ»**

Освітній рівень: МАГІСТР.

Галузь знань: 0304 Право.

Спеціальність: 8.03040101 Правознавство

Факультет: Юридичний.

**Чернівці
2016 рік**

Робоча програма дисципліни «Український правовий менталітет», складена на основі навчальної програми дисципліни

Розробник:

- *кандидат юридичних наук, доцент* Максимюк Олександр Дмитрович.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри філософії та теорії права. Протокол № 1 від 29 серпня 2016 року.

Завідувач кафедри
філософії та теорії права _____ проф. **Никифорак М.В.**

Схвалено науково-методичною комісією юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича за галуззю знань «Право». Протокол № 1 від 29 серпня 2016 року.

Голова
науково-методичної комісії _____ доц. **Савчук С.В.**

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3,5	Галузь знань 0304 - Право <small>(шифр і назва)</small>	Вибіркова	
	Напрямок підготовки 6.030401 - Правознавство <small>(шифр і назва)</small>		
Модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування): «Право»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		2016-й	2016-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ <small>(назва)</small>		Семестр	
Загальна кількість годин - 105		2-й	2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента - 13	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	Лекції	
		Практичні, семінарські	
		33 год.	6 год.
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		72 год.	97 год.
		Індивідуальні завдання: год.	
Вид контролю: залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 1/13

для заочної форми навчання – 1/14

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни “Філософія юридичної відповідальності” є обґрунтування загальноюридичних принципів і конструкцій відповідальності, що мають значимість в усіх галузях права як основа для розробки й удосконалення галузевих специфічних конструкцій юридичної відповідальності.

Основними завданнями вивчення дисципліни “Філософія юридичної відповідальності” є вироблення у студентів вміння:

- розкрити філософські засади (онтологічні, гносеологічні, аксіологічні та логічні) феномену відповідальності як основи суспільних відносин загалом і як концептуальної основи теорії юридичної відповідальності;
- охарактеризувати методологічні проблеми, пов’язані з самим поняттям юридичної відповідальності, ознайомити студентів із наявними концепціями природи і сутності юридичної відповідальності;
- виявити функціональну роль позитивної відповідальності як обов’язкового елемента в структурі як правомірної, так і неправомірної поведінки;
- розкрити принципи, функції, цілі й стадії юридичної відповідальності;
- проаналізувати природу і характер підстав юридичної відповідальності, без яких вона втрачає своє регулятивне значення і перестає бут мірою справедливості;
- обґрунтувати модальність юридичної відповідальності, тобто формальну сторону юридичної відповідальності.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- філософські засади феномену відповідальності;
- природу та характер підстав юридичної відповідальності;
- основні концепції юридичної відповідальності;
- принципи та функції юридичної відповідальності;

вміти :

- дати визначення наступних термінів: відповідальність, позитивна та негативна відповідальність, обов'язок, нормативна конструкція відповідальності, принципи, функції та стадії юридичної відповідальності, модальність, необхідність, випадковість та неможливість юридичної відповідальності, конституційна, адміністративна, цивільна, кримінальна, матеріальна, дисциплінарна та інші види юридичної відповідальності;
- охарактеризувати відповідальність як категорію права;
- розрізняти проспективну та ретроспективну юридичну відповідальність;
- визначити шляхи удосконалення інституту юридичної відповідальності.

кримінальної відповідальності. Звільнення від кримінальної відповідальності. Кримінально-процесуальна відповідальність.

Тема 8. Дисциплінарна та матеріальна відповідальність (2 год.)

Поняття та види дисциплінарної відповідальності. Підстави дисциплінарної відповідальності. Міри дисциплінарної відповідальності. Функції дисциплінарної відповідальності.

Поняття матеріальної відповідальності та підстави для притягнення працівників до відповідальності. Завдання та функції матеріальної відповідальності працівників. Різновиди матеріальної відповідальності працівників. Застосування норм про матеріальну відповідальність працівників. Підстави для притягнення роботодавця до матеріальної відповідальності. Правова природа, особливості та функції матеріальної відповідальності роботодавця. Види матеріальної відповідальності роботодавця.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових	Кількість годин
-----------------	-----------------

модулів і тем	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	ін д	с.р.		л	п	лаб	ін д	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1. Доктринальні підходи до розуміння юридичної відповідальності												
Тема 1. Поняття та сутність юридичної відповідальності	1		1			10	1		1			10
Тема 2. Міжнародно-правова відповідальність	2		2			10						10
Разом за змістовим модулем 1	3		3			20	1		1			20
Модуль 2. Юридична відповідальність у механізмі правового регулювання												
Тема 3. Конституційна відповідальність	2		2			15	1		1			15
Тема 4. Адміністративна відповідальність	2		2			10	1		1			15
Тема 5. Фінансова відповідальність	2		2			15	1		1			15
Тема 6. Кримінальна відповідальність	2		2			10	1		1			15
Тема 7. Цивільна відповідальність	2	2				10	1		1			10
Тема 8. Дисциплінарна та матеріальна відповідальність	2	2				10						9
Разом за модулем 2	12	12				70	5		5			79
ІНДЗ			-	-		-			-	-	-	
Усього годин	15	15				90	6		6			99

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Проспективна та ретроспективна відповідальність	10
2	Діалектичний взаємозв'язок громадянського суспільства, правової держави та відповідальності	10
3	Юридична відповідальність у механізмі правового регулювання	10
4	Принцип взаємної відповідальності держави та особи	15
5	Функціонування юридичної відповідальності	10
6	Господарсько-правова відповідальність	15
7	Міжнародно-правова відповідальність	10
8	Реалізація юридичної відповідальності	10
	Разом	90

9. Індивідуальні завдання

1. Структура соціальної відповідальності
2. Удосконалення системи соціальної відповідальності та її застосування.
3. Соціологічне розуміння відповідальності.
4. Проспективна та ретроспективна юридична відповідальність.
5. Поняття та основні риси моральної відповідальності.
6. Юридична відповідальність – сутнісна сторона статусно-рольової частини правової культури.
7. Громадянське суспільство та відповідальність
8. Правова держава та юридична відповідальність.
9. Правовий нігілізм та відповідальність.
10. Зловживання правом (тіньове право та відповідальність).
11. Світоглядні засади відповідальності.
12. Місце і роль соціальної відповідальності у суспільному житті.
13. Справедливість юридичної відповідальності.
14. Статусна юридична відповідальність.
15. Юридичний обов'язок та юридична відповідальність.
16. Юридична відповідальність та законність.

17. Гуманізм юридичної відповідальності.
18. Свобода та відповідальність.
19. Юридична відповідальність у механізмі правового регулювання.
20. Цілі та функції юридичної відповідальності.
21. Юридична відповідальність – оцінка (осуд).
22. Совість як екзистенціально-онтологічна складова відповідальності.
23. Абсолютна відповідальність: філософсько-правові аспекти.
24. Суб'єктивна юридична відповідальність.
25. Принципи реалізації юридичної відповідальності.

10. Методи навчання

- пояснювально-ілюстративний метод;
- репродуктивний метод;
- метод проблемного викладення;
- частково-пошуковий (евристичний);
- дослідницький метод

11. Методи контролю

Основними методами контролю знань, умінь і навичок студентів, які використовуються в процесі вивчення дисципліни, є письмова та тестова перевірка знань.

Основними формами контролю, що полягає в оцінці засвоєння студентами навчального матеріалу є:

1. Поточний контроль:

- Письмове контрольне опитування
- Реферативні доповіді

10	Поняття та сутність юридичної відповідальності
20	Міжнародно-правова відповідальність
5	Конституційна відповідальність
5	Адміністративна відповідальність
5	Фінансова відповідальність
5	Кримінальна відповідальність
5	Цивільна відповідальність
5	Дисциплінарна та матеріальна відповідальність
40	
100	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
69-74	D		
50-68	E	задовільно	
35-49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО ПЕРШОГО МОДУЛЯ:

1. Виберіть елементи структури соціальної відповідальності:

- А) свобода волі;
- Б) суб'єкт відповідальності;
- В) соціально-значима поведінка особистості;
- Г) об'єкт відповідальності;
- Д) інстанція;
- Е) засоби суспільного впливу на особу;
- Є) усі відповіді правильні.

2. Визначте елементи змісту функцій юридичної відповідальності:

- А) об'єкти впливу;
- Б) формальні та фактичні підстави;
- В) правовідносини;
- Г) суб'єкти;
- Д) способи та результати впливу

3. Які є форми реалізації соціальної відповідальності:

- А) добровільна;
- Б) гуманна;
- В) справедлива;
- Г) примусова.

4. Які існують концепції позитивної відповідальності:

- А) відповідальність – покарання;
- Б) відповідальність – обов'язок дотримуватись приписів, вимог правових норм;
- В) правомірна поведінка;
- Г) відповідальність – реалізація санкції.

5. Які концепції юридичної відповідальності за правопорушення:

- А) юридична відповідальність – відчуття обов'язку;
- Б) юридична відповідальність – міра державного примусу;
- В) юридична відповідальність – правовідношення;
- Г) юридична відповідальність – обов'язок діяти правомірно.

6. Визначте основні онтологічні категорії юридичної відповідальності:

- А) безвідповідальність;
- Б) форма і зміст відповідальності;
- В) регламентованість відповідальності;
- Г) час;
- Д) все вищезазначене правильне

7. Принцип невідворотності юридичної відповідальності включає:

- А) кожне правопорушення повинно тягнути відповідальність винної особи;
- Б) жоден невинний не може бути притягнутий до відповідальності;

- В) повинна бути відсутня правова можливість звільнення від юридичної відповідальності;
- Г) не може мати місце гальмування юридичної відповідальності у випадках, передбачених законом;
- Д) правильне все вищезазначене

8. Які чинники підвищення ефективності дії принципу невідворотності юридичної відповідальності:

- А) удосконалення законодавства;
- Б) покращення роботи органів, які беруть участь у судочинстві;
- В) підвищення ефективності виконання судових рішень;
- Г) превенція правопорушень;
- Д) охорона прав та свобод громадян

9. Зазначте складові нормативної конструкції юридичної відповідальності:

- А) норми матеріального права та їх санкції;
- Б) норми процесуального права та їх санкції;
- В) нормативно закріплені принципи інституту юридичної відповідальності;
- Г) правильно все вищезазначене

10. Вкажіть на обставини, які звільняють від юридичної відповідальності:

- А) необхідна оборона;
- Б) крайня необхідність;
- В) примирення винного з потерпілим;
- Г) дійове каяття;
- Д) фізичний або психічний примус.

11. Визначте елементи структури юридичного обов'язку:

- А) здійснювати певні дії або утримуватись від них;
- Б) відреагувати на законні вимоги правомочної особи;
- В) нести юридичну відповідальність за невиконання цих вимог;

- Г) не перешкоджати контрагенту користуватися тим благом, на яке той має право;
- Д) правильне все вищезазначене

12. Вкажіть на елементи, які виключають юридичну відповідальність:

- А) необхідна оборона;
- Б) амністія та помилування;
- В) крайня необхідність;
- Г) фізичний або психічний примус;
- Д) правильне все вищезазначене

13. Зазначте, який метод дає змогу досягти найширшого розкриття явища юридичної відповідальності:

- А) метод гіпотез;
- Б) метод абстрагування;
- В) системний метод.

14. Визначте, які аспекти розрізняють у соціальній відповідальності:

- А) відповідальність за виконання обов'язку;
- Б) відповідальність за порушення обов'язку;
- В) відповідальність без вини;
- Г) правильне все вищезазначене

15. Зазначте, яких адресатів мають принципи юридичної відповідальності:

- А) законодавця;
- Б) правозастосовувача;
- В) суб'єктів юридичної відповідальності.

16. Зазначте, якими специфічними рисами володіє юридична відповідальність, що відрізняють її від інших видів соціальної відповідальності:

- А) формально визначена;

- Б) гарантується державою;
- В) забезпечується державним примусом;
- Г) здійснюється у процесуальній формі;

17. Вкажіть на основні задачі юридичної відповідальності:

- А) захист, охорона суспільних відносин;
- Б) превенція правопорушень;
- В) кара правопорушника;
- Г) відшкодування збитків;
- Д) зміцнення законності та правопорядку.

18. Вкажіть на необхідні підстави соціальної відповідальності особи:

- А) вільний вибір;
- Б) свобода волі;
- В) свобода вибору варіантів поведінки;
- Г) правильне все вищезазначене

19. Яку ідею ввів Ч. Беккарія у своєму творі «Про злочин і покарання»

- А) ідею гуманізму;
- Б) ідею невідворотності;
- В) ідею справедливості;
- Г) ідею рівності

20. Зазначте у контексті з якими поняттями розглядав відповідальність

Оріген:

- А) свобода;
- Б) рівність;
- В) правопорушення;
- Г) чуттєвість;
- Д) гріховність;

Е) розум

21. Назвіть види юридичної відповідальності за галузевим критерієм:

- А) _____
- Б) _____
- В) _____
- Г) _____
- Д) _____
- Е) _____

22. Визначте форми юридичної відповідальності за правопорушення:

- А) юридична відповідальність – обов'язок дотримуватись юридичних норм;
- Б) юридична відповідальність – усвідомлення боргу, відчуття відповідальності;
- В) юридична відповідальність – реакція держави на правопорушення;
- Г) юридична відповідальність – покарання;
- Д) юридична відповідальність – обов'язок, який примусово виконується.

23. Визначте види відповідальності за І. Кантом:

- А) обов'язкова;
- Б) необов'язкова;
- В) зовнішня;
- Г) внутрішня.

24. Вкажіть види соціальної відповідальності:

- А) _____
- Б) _____
- В) _____
- Г) _____

25. Зазначте, який метод виступає як спосіб закономірного зв'язку між складовими частинами юридичної відповідальності, що забезпечує її єдність:

- А) метод синтезу;
- Б) структурний метод;
- В) метод скептицизму.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО ДРУГОГО МОДУЛЯ:

1. Визначте функції юридичної відповідальності:

- A) _____
- Б) _____
- В) _____
- Г) _____

2. Вкажіть, який метод дає змогу шляхом викриття протилежностей у явищі відповідальності пояснити його необхідність у соціумі й онтологічну суть:

- A) гіпотезо-дедуктивний;
- Б) аналіз;
- В) діалектичний;

3. Вкажіть на особливість етики відповідальності екзистенціалістів:

- A) носієм відповідальності є держава;
- Б) носієм відповідальності є конкретна індивідуальна творча особа;
- В) носієм відповідальності є колектив людей;
- Г) носієм відповідальності є соціум

4. Визначте, які є підстави юридичної відповідальності:

- A) матеріальні;
- Б) юридичні;
- В) моральні;
- Г) фактичні

5. Назвіть принципи юридичної відповідальності:

- A) _____
- Б) _____
- В) _____
- Г) _____
- Д) _____
- Е) _____

Ж) _____

6. Зазначте, який метод дозволяє порівняти юридичну відповідальність, наприклад двох країн:

- А) раціоналістичний;
- Б) системний;
- В) емпіричний;
- Г) метод скептицизму

7. Визначте форми юридичної відповідальності за правопорушення:

- А) юридична відповідальність – обов’язок дотримуватись юридичних норм;
- Б) юридична відповідальність – усвідомлення боргу, відчуття відповідальності;
- В) юридична відповідальність – реакція держави на правопорушення;
- Г) юридична відповідальність – покарання;
- Д) юридична відповідальність – обов’язок, який примусово виконується.

8. Визначте, що є умовою відповідальності за Г. Йонасом:

- А) активність суб’єкта;
- Б) пасивність суб’єкта;
- В) моральність суб’єкта;
- Г) правильне все вищезазначене

9. Вкажіть у філософії якого вченого відповідальність нерозривно зав’язана у відношенні розум – свобода – моральний – закон – обов’язок – відповідальність:

- А) у філософії Аристотеля;
- Б) у філософії Канта;
- В) у філософії Боеція;
- Г) у філософії Йонаса

10. Вкажіть на основні цілі юридичної відповідальності:

- А) охорона прав та законних інтересів суб'єктів правового життя;
- Б) відновлення соціальної справедливості;
- В) кара правопорушника;
- Г) превенція правопорушень;
- Д) все вищезазначене правильне

11. Визначте елементи структури юридичного обов'язку:

- А) здійснювати певні дії або утримуватись від них;
- Б) відреагувати на законні вимоги правомочної особи;
- В) нести юридичну відповідальність за невиконання цих вимог;
- Г) не перешкоджати контрагенту користуватися тим благом, на яке той має право;
- Д) правильне все вищезазначене

12. Які чинники підвищення ефективності дії принципу невідворотності юридичної відповідальності:

- А) удосконалення законодавства;
- Б) покращення роботи органів, які беруть участь у судочинстві;
- В) підвищення ефективності виконання судових рішень;
- Г) превенція правопорушень;
- Д) охорона прав та свобод громадян

13. Визначте основні онтологічні категорії юридичної відповідальності:

- А) безвідповідальність;
- Б) форма і зміст відповідальності;
- В) регламентованість відповідальності;
- Г) час;
- Д) все вищезазначене правильне

14. Які існують концепції позитивної відповідальності:

- А) відповідальність – покарання;
- Б) відповідальність – обов’язок дотримуватись приписів, вимог правових норм;
- В) правомірна поведінка;
- Г) відповідальність – реалізація санкції.

15. Статусна юридична відповідальність – це:

- А) позитивна відповідальність;
- Б) відповідальність за належне виконання своїх обов’язків;
- В) негативна відповідальність.

16. Визначте, які способи здійснення відновлювальної функції юридичної відповідальності:

- А) фіксація у правових нормах обов’язку правопорушника відновити спричинену шкоду;
- Б) примус правопорушника до відновлення спричиненої шкоди у випадках, передбачених законом;
- В) фіксація у правових нормах обов’язків правоохоронних органів змусити правопорушника до відновлення спричиненої шкоди;
- Г) правильне все вищезазначене

17. Зазначте, якими специфічними рисами володіє юридична відповідальність, що відрізняють її від інших видів соціальної відповідальності:

- А) формально визначена;
- Б) гарантується державою
- В) забезпечується державним примусом;
- Г) здійснюється у процесуальній формі;

18. Вкажіть на основні задачі юридичної відповідальності:

- А) захист, охорона суспільних відносин;
- Б) превенція правопорушень;
- В) кара правопорушника;
- Г) відшкодування збитків;
- Д) зміцнення законності та правопорядку.

19. Вкажіть на необхідні підстави соціальної відповідальності особи:

- А) вільний вибір;
- Б) свобода волі;
- В) свобода вибору варіантів поведінки;
- Г) правильне все вищезазначене

20. Зазначте, який метод орієнтує наукове пізнання юридичної відповідальності на розгляд її як деякої системи:

- А) метод гіпотез;
- Б) метод моделювання;
- В) системний метод;
- Г) емпіричний метод

21. Зазначте, якими специфічними рисами володіє юридична відповідальність, що відрізняють її від інших видів соціальної відповідальності:

- А) формально визначена;
- Б) гарантується державою;
- В) забезпечується державним примусом;
- Г) здійснюється у процесуальній формі;

22. Зазначте у контексті з якими поняттями розглядає відповідальність Оріген:

- А) свобода;
- Б) рівність;
- В) правопорушення;
- Г) чуттєвість;
- Д) гріховність;
- Е) розум

23. Визначте, які принципи відповідно вчення Локка не можуть бути вродженими:

- А) моральні;
- Б) правові;
- В) правильне все вищезазначене

24. Вкажіть які види відповідальності є за Кантом:

- А) зовнішня;
- Б) внутрішня;
- Г) обов'язкова;
- Д) правильне все вищезазначене

25. Зазначте з яких джерел, відповідно вчення Локка, існує усвідомлення відповідальності:

- А) з деліктів;
- Б) з дотримання договорів;
- В) правильне все вищезазначене

14. Рекомендована література для вивчення курсу “Історія держави і права зарубіжних країн”

Базова

1. Базылев Б. Т. Юридическая ответственность (Теоретические вопросы) / Б. Т. Базылев. – Красноярск : Изд-во Краснояр. ун-та, 1985. – 120 с.
2. Басін К. В. Юридична відповідальність : природа, форми реалізації та права людини : дис. ... канд. юрид. наук. 12. 00. 01. / К. В. Басін. – К. : Інст-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. – 237 с.
3. Бондарев А.С. Юридическая ответственность и безответственность – стороны правовой культуры и антикультуры субъектов права / А.С. Бондарев. – С-Пб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2008. – 187 с.
4. Інститут юридичної відповідальності у демократичних правових системах : монографія / [кол. авторів]; за заг. ред. Н.М. Оніщенко. – К. : Юридична думка, 2009. – 216 с.
5. Йонас Г. Принцип відповідальності / Г. Йонас. – К. : Лібра, 2001.
6. Канке В.А. Этика ответственности. Теория морали будущего / В.А. Канке. – М. : Логос, 2003. – 352 с.
7. Козловський А.А. Онтологія юридичної відповідальності / А.А. Козловський // Проблеми філософії права. – Т. II. – Чернівці : Рута, 2004.
8. Липинский Д.А. Проблемы юридической ответственности / под ред. Р.Л. Хачатурова. – С-Пб. : Юридический центр Пресс, 2003. – 387 с.
9. Никифорак М. Модальність юридичної відповідальності: невідворотність, довільність, неможливість / М. Никифорак, О. Максимюк // Про українське право. Часопис кафедри теорії та історії держави і права Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. / За ред. проф. І. Безклубого. – К., 2010. – Чис. V. – С. 106-110.
10. Родионова Е.В. Юридическая ответственность как разновидность социальной ответственности : современные проблемы / Е.В. Родионова. – М. : Юрлитинформ, 2011. – 152 с.

11. Самощенко И.С. Ответственность по советскому законодательству / И. С. Самощенко, М. Х. Фарукшин. – М. : Юрид. лит., 1971. – 240 с.
12. Самощенко И.С. Сущность юридической ответственности в советском обществе / И. С. Самощенко, М. Х. Фарукшин. – М. : Юрид. лит., 1974. – 45 с.
13. Хачатуров Р.Л. Общая теория юридической ответственности / Р.Л. Хачатуров, Д.А. Липинский. – С-Пб. : Юридический центр Пресс, 2007. – 950 с.
14. Чернявский А.Г. Юридическая ответственность : учеб. Пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция / А.Г. Чернявский, С.М. Кузнецов; под ред. Б.Н. Габричидзе, Н.Д. Эриашвили. – М. : ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2012. – 335 с.

Допоміжна

1. Алиев А. У. Принципы юридической ответственности и проблемы их реализации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / А. У. Алиев. – Махачкала : Дагестанский государственный университет, 2005. – 212 с.
2. Алексеев С. С. Общая теория права : в двух томах / С. С. Алексеев. – Т. I. – М. : Юрид. лит., 1981. – 359 с.
3. Алексеев С. С. Общая теория права : в двух томах / С. С. Алексеев. – Т. II. – М. : Юрид. лит., 1982. – 360 с.
4. Бачинин В. А. Достоевский : философия, социология и психология преступления / В. А. Бачинин, Н. И. Панов. – Х. : Основа, 2001. – 136 с.
5. Безклубий І. Запрошення до наукової дискусії про правову відповідальність / І. Безклубий // Про українське право. Часопис кафедри теорії та історії держави і права Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. / За ред. проф. І. Безклубого. – К., 2010. – Чис. V. – С. 18-22.
6. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях / Ч. Беккариа. – М. : Юрид. изд-во, 1939. – 464 с.

7. Бентам И. Рассуждения о гражданском и уголовном законоположении (соч. англ. Юрисконсульта) / И. Бентам. – Т. 2. – М. : С-Пб. : Тип. Шнора, 1806. – 623 с.
8. Бержель Ж.-Л. Общая теория права / [под. общ. ред. В. И. Даниленко] ; пер. с фр. – М. : Издательский дом NOTA BENE, 2000. – 576 с.
9. Боэций «Утешение философией» и другие трактаты / [отв. ред. Г. Г. Майоров]. – М. : Наука, 1990. – 416 с.
10. Васильев Н. А. Воображаемая логика. Избранные труды / Н. А. Васильев. – М. : Наука, 1989. – 264 с.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007.
12. Волков Б. С. Нравственные начала в назначении наказания / Б. С. Волков // Правоведение. – 2000. – № 1. – С. 121-127.
13. Генетика, поведение, ответственность : о природе антиобщественных поступков и путях их предупреждения / [кол. сост. : Н. П. Дубинин, И. И. Карпец, В. Н. Кудрявцев]. – М. : Политиздат, 1989. – 351 с.
14. Головкин Л. В. Принципы неотвратимости ответственности и публичности в современном российском уголовном праве и процессе / Л. В. Головкин // Государство и право. – 1999. – № 3 – С. 61-68.
15. Горбатенко В. П. Справедливість як соціально-правова цінність / В. П. Горбатенко // Проблеми філософії права. – Т. 1. – Чернівці : Рута, 2003. – С. 150-154.
16. Гудима Д. А. Права людини : антрополого-методологічні засади дослідження / Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України / Редкол. : П.М. Рабінович (голов. ред.) та ін. – Серія І. Дослідження та реферати. – Вип. 20. – Львів : Край, 2009. – 292с.
17. Денисов Ю. А. Общая теория правонарушения и ответственности / Ю. А. Денисов. – Ленинград : Изд-во Ленинг. ун-та, 1983. – 127 с.

18. Духно Н. А. Понятие и виды юридической ответственности / Н. А. Духно, В. И. Ивакин // Государство и право. – 2000. – № 6. – С. 12-17.
19. Экимов А. И. Справедливость и социалистическое право / А. И. Экимов. – Ленинград : Изд-во Лен. ун-та, 1980. – 120 с.
20. Загальна теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. вищих навч. закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; [За ред. О. В. Петришина]. – Харків : Право, 2009. – 584 с.
21. Замараев В. А. Мораль, право, ответственность / В. А. Замараев. – Тула : Приок. кн. изд-во, 1981. – 113 с.
22. Ивин А. А. Логика : учеб. для гуман. фак. / А. А. Ивин. – изд. 2-е, испр. – М. : Издательство ЛКИ, 2007. – 288 с.
23. Ивин А. А. Основания логики оценок / А. А. Ивин. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1970. – 231 с.
24. Кант И. Метафизика нравов в двух частях : соч. в 6-ти т.т. – М. : Мысль, 1965. – (Философ. наследие). – Т. 4. – Ч. 2.
25. Келина С. Г. Принципы советского уголовного права / С. Г. Келина, В. Н. Кудрявцев. – М. : Наука, 1988. – 176 с.
26. Козловський А. А. Гносеологічна природа права (філософсько-правовий аналіз) : дис. ... докт. юрид. наук. – Чернівці : Чернів. держ. університет ім. Ю. Федьковича, 2000. – 464 с.
27. Козловський А. А. Гносеологічні принципи права / А. А. Козловський // Проблеми філософії права. – Т. III. – № 1-2. – Чернівці : Рута, 2005. – С. 32-44.
28. Козловський А. А. Право як пізнання : Вступ до гносеології права / А. А. Козловський. – Чернівці : Рута, 1999. – 295 с.
29. Колодій А. М. Принципи права України / А. М. Колодій. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 208 с.
30. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навч. посіб. / В. К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 256 с. – Бібліогр. : с. 247-254.

31. Конверський А. Є. Логіка (традиційна та сучасна) / А. Є. Конверський. – Київ : Центр навчальної літератури, 2004. – 535 с.
32. Коновалова Л. В. Критика современной буржуазной психологии морали / Л. В. Коновалова. – М. : Знание, 1986. – 64 с.
33. Коновалова Л. В. Мораль и познание / Л. В. Коновалова. – М. : Мысль, 1975. – 165 с.
34. Конституція України : за станом на 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР : із змінами, внесеними згідно із Законом від 27 лист. 2008 р. // Відом. Верховної Ради Укр. – 1996. – № 30. – Ст. 61.
35. Косолапов Р. Свобода и ответственность / Р. Косолапов, В. Марков. – М. : Политиздат, 1969. – 95 с.
36. Косякова Н. С. Неотвратимость ответственности (уголовно-правовой аспект) / Н. С. Косякова. – Смоленск, 1999. – 252 с.
37. Кузнецов Б. Г. Ценность познания / Б. Г. Кузнецов. – М. : Наука, 1975. – 168 с.
38. Кузнецова Н. Ф. Уголовное право и мораль / Н. Ф. Кузнецова. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1967. – 104 с.
39. Лейст О. Э. Понятие ответственности в теории права / О. Э. Лейст // Вестник МГУ : Серия 11. – 1994. – № 1. – С. 51-57.
40. Ллойд Д. Идея права / [науч. ред. Ю. М. Юмашев]; перев. с англ. М. А. Юмашева, Ю. М. Юмашев. – М. : ЮГОНА, 2002. – 416 с.
41. Логіка : підруч. для студ. вищих навч. закладів / [В. Д. Титов, С. Д. Цалін, О. П. Невельська-Гордєєва та ін.] ; за заг. ред. В. Д. Титова. – Х. : Право, 2008. – 208 с.
42. Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності : проблеми розвитку / Д. М. Лук'янець. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – 220 с.
43. Максимов С. И. Правовая реальность : опыт философского осмысления / С. И. Максимов. – Х. : Право, 2002. – 328 с.

44. Малаш Т. А. Принцип неотвратимости юридической ответственности / Т. А. Малаш. – М. : ЮИ ВМД РФ, 1998. – 73 с.
45. Малеин Н. С. Правонарушение : понятие, причины, ответственность / Н. С. Малеин. – М. : Юрид. лит., 1985. – 192 с.
46. Михайленко О. В. Имущественная ответственность за вред, причинённый осуществлением публичной власти / О. В. Михайленко. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 352 с.
47. Монтеск'є Ш. Л. О духе законов / Ш. Л. Монтеск'є. – М. : Мысль, 1999. – 672 с.
48. Назарова Е. В. Механизм юридической ответственности / Е. В. Назарова // Юридический мир. – 2008. – № 3. – С. 67-73.
49. Нерсесянц В. С. Общая теория права и государства : учеб. для юрид. вузов и факульт. / В. С. Нерсесянц. – М. : НОРМА – ИНФРА·М, 1999. – 552 с.
50. Никифорак М. Модальність юридичної відповідальності: невідворотність, довільність, неможливість / М. Никифорак, О. Максимюк // Про українське право. Часопис кафедри теорії та історії держави і права Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. / За ред. проф. І. Безклубого. – К., 2010. – Чис. V. – С. 106-110.
51. Оніщенко Н. М. Юридична відповідальність : теоретичний аналіз та практичні виміри / Оніщенко Н. М. // Держава і право : Зб. наук. праць. Юрид. і політ. науки. Вип. 42. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2008. – С. 3-11.
52. Ожегов С. И. Словарь русского языка: 70 000 слов / [под ред. Н. Ю. Шведовой]. – 21-е изд., перераб. и доп. – М. : Рус. яз., 1989. – 924 с.
53. Осауленко А. О. Нормативна конструкція ретроспективної юридичної відповідальності в публічному праві сучасної України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Осауленко А. О. – К. : Київський націон. ун-т внутріш. справ, 2007. – 18 с.
54. Пермяков Ю. Е. Лекции по философии права : учебное пособие / Ю. Е. Пермяков. – Самара : Изд-во «Самарский ун-тет», 1995. – 120 с.

55. Погребняк С. П. Основоположні принципи права : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.01 / С. П. Погребняк; НЮАУ ім. Я. Мудрого. – 2009. – 37 с.
56. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. / П. М. Рабінович. – вид. 5-те, зі змін. – К. : Атіка. – 2001. – 176 с.
57. Радбрух Г. Философия права / Г. Радбрух. – пер. с нем. – М. : Международ. отношения, 2004. – 240 с.
58. Родионова Е.В. Юридическая ответственность как разновидность социальной ответственности : современные проблемы / Е.В. Родионова. – М. : Юрлитинформ, 2011. – 152 с.
59. Середюк В. Світоглядні засади відповідальності / В. Середюк // Про українське право. Часопис кафедри теорії та історії держави і права Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка / За ред. проф. І. Безклубого. – К., 2010. – С. 116-132.
60. Сливка С. С. Юридична деонтологія : підручник : вид. 3-тє, перероб. і доп. / С. С. Сливка. – К. : Атіка, 2008. – 296 с.
61. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / [за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко]. – 2-е вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 688 с.
62. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / [кол. авт. : О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін.]; за ред. О. Г. Данильяна. – Харків : Право, 2009. – 208 с.
63. Философский энциклопедический словарь / [гл. редакция : Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалёв, В. Г. Панов]. – М. : Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.
64. Фуко М. Надзирать и наказывать. Рождение тюрьмы / М. Фуко. – М. : Ad Marginem, 1999. – 479 с.
65. Циппеліус Р. Філософія права : підручник / пер. з нім. – К. : Тандем, 2000. – 300 с. – Бібліогр. : с. 281-290.